

УДК 634.0.5

Дубас Р.Г.

доктор економічних наук,
проректор з формування навчального контингенту
Університету «Україна»

ПОНЯТІНО-КАТЕГОРІАЛЬНА СУТНІСТЬ ЛІСОВОГО КАПІТАЛУ І КАПІТАЛІЗАЦІЇ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті сформульовано найбільш суттєві базові поняття, що пов'язані з процесами капіталізації використання лісових ресурсів та розвитку лісового господарства в цілому. Визначено склад лісогосподарського капіталу як сукупність елементних капіталів, пов'язаних із лісогосподарською, лісокультурною та лісопромисловою діяльністю. Наведено методичні підходи до оцінки лісогосподарського капіталу через його структуру.

Ключові слова: лісові ресурси, лісогосподарський комплекс, капітал, лісогосподарський капітал, капіталізація лісового господарства.

Дубас Р.Г. ПОНЯТИЙНО-КАТЕГОРИАЛЬНАЯ СУЩНОСТЬ ЛЕСНОГО КАПИТАЛА И КАПИТАЛИЗАЦИИ ЛЕСНОГО ХОЗЯЙСТВА

В статье сформулированы наиболее существенные базовые понятия, связанные с процессами капитализации использования лесных ресурсов и развития лесного хозяйства в целом. Определен состав лесного капитала как совокупность элементарных капиталов, связанных с лесохозяйственной, лесокультурной и лесопромышленной деятельностью. Приведены методические подходы к оценке лесного капитала через его структуру.

Ключевые слова: лесные ресурсы, лесохозяйственный комплекс, капитал, лесохозяйственный капитал, капитализация лесного хозяйства.

Dubas R.G. CONCEPTUAL-CATEGORICAL NATURE FOREST CAPITAL AND CAPITALIZATION OF FORESTRY

The article formulates the most important basic concepts related to the process of capitalization of forest resources and forest development in general. The composition of forest capital as a set element of capital related to forestry, silvicultural and forestry activities. Methodical approaches to evaluating forest capital due to its structure.

Keywords: forest resources, forestry complex, capital, capital forestry capitalization forestry.

Постановка проблеми. На сучасному етапі економічного становлення України та її регіонів однією із головних цільових проблем розвитку є підвищення рівня добробуту та якості життя людей за рахунок підвищення ефективності усіх галузей національного господарства. Як вже доведено й обґрунтовано, однією із головних передумов вирішення такої складності завдання є максимальна капіталізація економіки країни.

Державні програми по розвитку лісового господарства базуються на принципах сталого ведення лісового господарства і визначають головні завдання управління лісовим господарством країни, зокрема: нарощування ресурсного та екологічного потенціалу лісів, забезпечення ведення лісового господарства на засадах сталого розвитку та раціональне використання лісових ресурсів. На сьогоднішній день існують проблеми у вирішенні низки проблем, пов'язаних з формуванням лісової галузі країни на засадах сталого розвитку, що вимагають принципово нових підходів і концепцій.

Одним із цих напрямів, безумовно, є капіталізація лісових ресурсів та лісового господарства країни, що диктується потребами істотного підвищення соціально-економічної ефективності вітчизняного лісового сектора економіки та програмними завданнями збалансованого розвитку лісового господарства, спрямованого на посилення екологічних, соціальних та економічних функцій лісів України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми десятиліттями стають виключно актуальними питання генезису і перетворення (трансформації) поняття «капітал» і «капіталізація» в сучасних реаліях ресурсно-екологічних криз і актуалізації проблеми розвитку «зеленої» економіки. У цьому контексті потрібне нове осмислення понятійно-категоріальної суті «капіталу» і «капіталізації», на що зверталася певна увага в роботах Р.А. Крижа-

новського [1], В.Ф. Горячука [2], В.Н. Степанова і Д.В. Волошина [3; 4].

Та наведеним дослідженням притаманні або теоретичний характер, або вибіркова спрямованість та повна відсутність дотичності до лісової галузі, яка потребує сучасного концептуального реформування та розвитку.

Постановка завдання. На сьогоднішній день недостатньо розглянуті питання трансформації конфліктних і кризових ситуацій та підвищення інтегральної (соціо-еколого-економічної) ефективності національного лісогосподарського комплексу. У цьому плані, на нашу думку, вкрай необхідно приділити увагу невирішеній проблемі підвищення рівня капіталізації лісогосподарського комплексу України, на яку зверталася увагу в авторських роботах [5; 6]. Для цього, насамперед, варто розглянути та обґрунтувати понятійно-категоріальну сутність лісового капіталу і капіталізації лісового господарства територій та регіонів України, а також визначити методичні підходи до оцінки лісогосподарського капіталу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на відносно незначні запаси лісових ресурсів, Україна є країною з досить високим потенціалом розвитку лісогосподарської діяльності. За оцінками фахівців, у ресурсах лісу та продукції лісогосподарського комплексу зацікавлені більше 100 галузей національної економіки.

Лісогосподарська діяльність в Україні як важливий об'єкт вдосконалення управління повинна розглядатися в інтегрованій сукупності основних секторальних ознак.

Відповідно до статистики ООН участь лісогосподарської діяльності в економіці України варто розглядати у системі 4-х секторів економіки, а саме:

І (первинний) сектор (добувна промисловість) – лісозаготівельна діяльність, лісова охорона та лісовідтворювальна діяльність;

II (вторинний) сектор (обробна промисловість) – лісовиробничий підкомплекс;

III (третинний) сектор – торгівля, фінанси, сфера послуг, освіта, охорона здоров'я, діяльність держави у соціальній сфері, готелі і ресторани тощо;

IV (четвертинний) сектор – наука і наукове обслуговування, інжиніринг, консалтинг, інформаційне середовище.

У всіх чотирьох секторах економіки України особливе місце займають різні види і форми лісогосподарської діяльності. У сучасних умовах системних кризових ситуацій у країні в розглянутих секторах лісогосподарської діяльності накопичилися значна кількість проблем, що вимагають ґрунтовного аналізу перш за все з точки зору підвищення соціально-економічної та економіко-екологічної ефективності.

Як відомо, класичне поняття «капіталу», за К. Марксом, пов'язується з додатковою вартістю, тобто вартістю, яка приносить додаткову вартість:

$$D - T - D', \quad (1)$$

де D – гроші, T – товар, D' – гроші з приростом (додатковою вартістю).

Сучасний марксистський концепт капіталу розглядається не як річ або сума накопичених благ, а як суспільно-виробничі відносини [7, с. 539].

Нині поняття «капітал» визначається в ширшій інтерпретації, а саме [7, с. 469]: «капітал» – це все, що здатне приносити дохід; інвестоване у справу джерело доходу; самозростаюча в процесі руху вартість; необхідний фактор у процесі руху, що має як грошову, так і матеріально-речову форму, представлену необхідними засобами виробництва.

У контексті «все, що здатне приносити дохід» нового тлумачення набувають людський, природний і духовний капітал. В одній із робіт Р.А. Крижанівського [1, с. 5] звертається увага на сучасні тенденції перетворення (трансформації) різних видів капіталу, які полягають у такому:

- 1) високі темпи старіння виробничого капіталу;
- 2) стрімка інфляція фінансового капіталу;
- 3) виснаження природного капіталу;
- 4) деградація людини, що обумовлюється зростаючою бездуховністю;
- 5) формування розуміння третинності виробничого і фінансового капіталу, вторинності людського і природного капіталу та первинності духовного капіталу [8].

Основний висновок, який впливає із зазначених вище тенденцій, може бути зроблений такий: нині епоха пріоритетів нематеріальних, особливо, духовних ресурсів, які стають ключовим чинником розвитку економіки. У цьому контексті сформулюємо найбільш суттєві базові поняття, пов'язані з процесами капіталізації використання лісових ресурсів та розвитку лісового господарства в цілому.

Лісове багатство – це лісові природні ресурси, а також створені людиною ті чи інші лісогосподарські системи, що являють собою цінність для людей, суспільства, держави. Багатство природних та антропогенних лісових і лісогосподарських систем може бути назване як «національне лісове господарство».

Національне лісове (лісогосподарське) багатство – це сукупність природних та створених за всю попередню історію і збережених до теперішнього часу суспільством лісових ресурсів і лісогосподарських систем на території держави, що представляють загальнодержавну (національну) цінність.

Нижче наведемо окремі дефініції щодо розкриття понятійно-категоріальної суті «капіталу» і «капіталізації» лісогосподарства.

Капітал лісовий (лісових ресурсів):

- 1) економічна категорія, що пов'язана з позитивною оцінкою доходу від використання лісових ресурсів;
- 2) властивості лісових ресурсів, здатні приносити дохід;
- 3) самозростаюча вартість у процесі руху лісового ресурсу (вирощування – переробка – збут) – вартість, що приносить додаткову вартість;
- 4) лісові ресурси як необхідний фактор виробництва особливого виду (лісогосподарського) товарів і послуг, що мають як грошову, так і матеріально-речову форму.

Капіталізація лісових ресурсів:

- 1) перетворення додаткової вартості від переробки лісових ресурсів на капітал;
- 2) обчислення цінності лісових ресурсів за величиною привнесених ними доходів;
- 3) перетворення доходу від використання лісових ресурсів на капітал, тобто використання цього доходу для розширення підприємницької діяльності;
- 4) віднесення витрат у лісогосподарстві на приріст капітальних активів, а не на витрати звітного періоду;
- 5) підсумування дисконтованих очікуваних доходів від використання лісових ресурсів (у даному випадку дисконтування – приведення майбутніх доходів від використання лісових ресурсів до теперішнього часу).

Рента лісова:

- 1) дохід, регулярно отримуваний власником за право користування лісом (лісовими ресурсами), майном, капіталом, що належать до лісового господарства, за умови, що сам власник не займається підприємницькою діяльністю;
 - 2) рента, отримувана при експлуатації лісогосподарських об'єктів;
 - 3) рента, що виникає в будь-якому виробництві, пов'язаному з використанням лісу та лісових ресурсів.
- Ресурси лісові, за Н.Ф. Реймерс [9, с. 454]:
- 1) лісові багатства, створені деревиною і продуктами побічного користування лісом, тобто об'єктами лісового промислу, лісового господарства та лісової промисловості;
 - 2) ті ж лісові багатства в поєднанні зі суспільно-корисними і захисно-ресурсозберігаючими функціями лісу, в тому числі рекреаційними;
 - 3) ліси, придатні для тієї чи іншої форми експлуатації.

Ресурси економічні (у лісогосподарському комплексі) – згідно з канонами економічної теорії вони поділяються на природні, трудові (людський капітал), капітальні (фізичний капітал), оборотні кошти (матеріали), інформаційні ресурси, фінансові ресурси (грошовий капітал).

Ефективне лісогосподарство – це система державних і ринкових інститутів, функціонування якої найоптимальнішим чином забезпечує раціональне використання лісових ресурсів, економічно ефективний розвиток лісового виробництва та задовольняє потреби населення в лісових продуктах і послугах.

У соціально-економічному плані ефективність лісогосподарства оцінюється за здатністю відповідних інститутів лісогосподарського комплексу впливати на довгострокове економічне зростання та стійке поліпшення добробуту людей. Як відомо, активи лісогосподарського комплексу (ЛГК) – ресурси, контрольовані підприємствами лісового господарства, використання яких призведе до отримання економічних, екологічних і соціальних вигод у майбутньому. Класифікація активів наведена на рисунку 1.

Визначимо можливі методичні підходи до оцінки лісогосподарського капіталу. Лісогосподарський капітал (КЛГ) розглядається як сукупність елементних капіталів, пов'язаних із лісогосподарською діяльністю, що може бути представлений у загальному вигляді:

$$(K_{лг})_{\Sigma} = \sum_{i=1}^n (K_{лг})_i, \quad (2)$$

де $(K_{лг})_{\Sigma}$ – інтегрований лісогосподарський капітал;
 $i=1, \dots, n$ – елементи інтегрованого лісогосподарського капіталу.

Як базові елементні капітали лісогосподарського комплексу (ЛГК) можна виділити такі:

$(K_{лг})_п$ – природний лісогосподарський капітал, який може бути розподілений на окремі складові;

$(K_{лг})_ф$ – фізичний лісогосподарський капітал, що відображає вартість основних фондів лісогосподарського виробництва;

$(K_{лг})_л$ – людський капітал ЛГК;

$(K_{лг})_с$ – соціальний капітал ЛГК як сукупність інституційних відносин у системі лісогосподарської діяльності.

Розглянемо більш детально понятійно-категоріальну сутність природного лісогосподарського капіталу (ПКЛГ). До його складу варто віднести:

- власне лісові ресурси – деревні як основний вид сировини, отримуваний у процесі експлуатації лісів (P_n);

- ресурси побічного і прижиттєвого користування лісом (P_p);

- ресурси лісових земель (Z_s);

- рекреаційні функції лісу та лісових земель як ресурс розвитку

господарства (P_p);

- ековідновлювальні функції лісу (середовищезахисні, водорегулюючі тощо) як ресурс розвитку господарства (P_n).

Зазначені види ресурсів лісогосподарського комплексу можуть бути використані у господарській діяльності регіону (країни) і приносити дохід. Вони стають реальним капіталом, коли набувають економічної оцінки, що являє собою грошовий вираз економічних результатів використання природних лісових ресурсів у виробничій і невиробничій сферах з позитивним ефектом.

Економічна оцінка сукупного лісового потенціалу повинна включати якомога повніше врахування різноманітних ефектів використання усіх видів лісових ресурсів, зважаючи на виснаження і можливості відновлення ймовірності (Р-ризик).

Тоді сукупний природний лісогосподарський капітал $(K_{лг})_п$ може бути представлений як сума складових, що підлягають оцінці: ресурси деревини як основного виду сировини, отримуваного у процесі експлуатації лісів; ресурси побічного і прижиттєвого користування лісом; ресурси лісових земель; рекреаційні функції лісу як ресурс; ековідновні функції лісу.

Висновки. У статті розглянуто і сформовано понятійно-категоріальну сутність лісового капіталу і капіталізації лісового господарства територій та регіонів України, а також визначено методичні підходи до оцінки лісогосподарського капіталу. Необхідність вивчення цього питання обумовлюється нагальними потребами істотної підвищення соціально-економічної ефективності вітчизняного лісо-

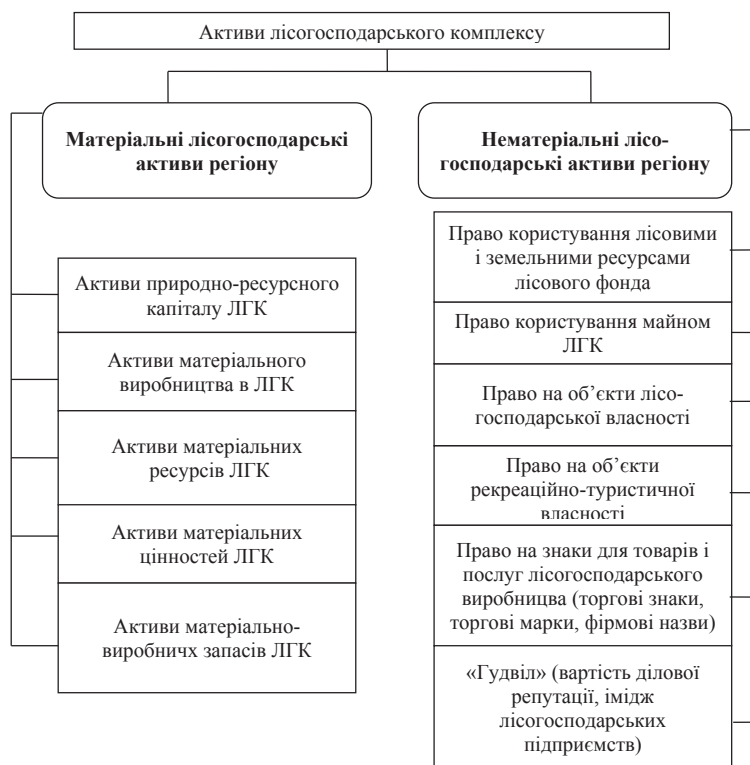

Рис. 1. Класифікація активів лісогосподарського комплексу регіону

вого сектора економіки та програмними завданнями збалансованого розвитку лісового господарства, спрямованого на посилення екологічних, соціальних та економічних функцій лісів України. При цьому необхідність підвищення рівня капіталізації лісових господарств варто пов'язувати з необхідністю підвищення їхньої конкурентоспроможності, що, можливо, буде об'єктом наступних досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Крыжановский Р.А. Генезис понятия капитал в современных реалиях безопасности XXI века / Р.А. Крыжановский, В.Н. Наконечная. – Одесса : ХГЭОУ, 2006. – 23 с.
2. Горячук В.Ф. Капитализация та конкурентоспроможність економіки: регіональний та національний вимір / В.Ф. Горячук. – Одеса : ІПРЕД НАН України, 2011. – 277 с.
3. Степанов В.Н. Об «антикапитале» как экономической категории / В.Н. Степанов, Д.В. Волошин // Проблеми та перспективи економічного розвитку : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Сімферополь, 19-20 квітня 2013 р.) : У 2-х частинах. – Сімферополь : НО «Economics», 2013. – Часть 1. – С. 8-10.
4. Степанов В.Н. «Антикапитал» как категория социо-эколого-экономических исследований и антикризисного управления / В.Н. Степанов, Д.В. Волошин. – Одесса : ИПРЭИ НАН Украины, 2013. – 148 с.
5. Дубас Р.Г. Проблемы капитализации лесных ресурсов регионов Украины / Р.Г. Дубас // Економічні інновації. – 2013. – № 55.
6. Дубас Р.Г. К вопросу капитализации лесных ресурсов, территорий и регионов Украины / Р.Г. Дубас // Проблеми та перспективи економічного розвитку : зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Сімферополь, 19-20 квітня 2013 р.). – Сімферополь : НО «Economics», 2013. – Часть 1. – С. 108-110.
7. Энциклопедический словарь. – М. : Советская энциклопедия, 1985. – 1600 с.
8. Христенко С.С. Экономика духовного производства / С.И. Христенко, С.С. Христенко. – Одесса : «Маяк», 1990. – 223 с.
9. Реймерс Н.Ф. Природопользование : словарь-справочник. – М. : Мысль, 1990. – 637 с.